

มองสามก๊ก จากฉบับภาษาอังกฤษ

ดร. วินิตา ดิถียนต์ *

เมื่อเอ่ยถึงสามก๊ก ผู้อ่านโดยมากคงนึกถึงสามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ก่อนอื่นและนึกเลยไปถึงข้อเด่นของวรรณคดีเรื่องนี้

ข้อนั้นก็คือการทำศึกสงคราม ใช้เล่ห์กลอุบายเอาชนะกันด้วยวิธีร้อยแปดพันประการ จนถึงกับมีคำเปรียบเปรยติดปากว่า “ใครอ่าน สามก๊ก ครบสามจบคบไม่ได้”

ความจริง สามก๊ก ไม่ได้มีอยู่เล่มเดียวในประเทศไทย หลังจากเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ได้อ่านรายการแปลเรื่องสามก๊ก จบลงไปในรัชกาลที่ 1 แล้ว คนไทยก็ได้รับแรงบันดาลใจจากเรื่องนี้ให้แต่งสามก๊ก ฉบับต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างมากมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีทั้งการเรียนเรียงตั้งแต่ต้นจนจบ และการตัดตอนมาแต่งในรูปแบบต่าง ๆ เท่าที่ สุนันท์ พวงพุ่ม รวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศิลปากรเรื่อง “การศึกษาสารของผู้ประพันธ์ สามก๊ก ฉบับต่าง ๆ ในภาษาไทย” ปรากฏว่ามีฉบับร้อยแก้วอยู่ 30 เรื่อง และร้อยกรองอีกหลายเรื่องเป็นทั้งบทละครร่ำและบทละครร้อง นอกจากนี้ก็ยังมียกยัดร้อยและบทนิพนธ์อีกหลายบทด้วยกัน

ในประเทศอื่น ๆ สามก๊ก แปลเป็นภาษาต่าง ๆ อีก 9 ภาษา ได้แก่ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ภาษาญวน ภาษาเขมร ภาษาไทย ภาษามลายู ภาษาละติน ภาษา

สเปน ภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษ

ในบรรดา สามก๊ก ภาษาต่าง ๆ เหล่านี้ เล่มที่ผู้ศึกษา สามก๊ก น่าจะได้ยินชื่อมากที่สุดคงจะเป็น สามก๊ก ฉบับภาษาอังกฤษ แปลโดย C.H. Brewitt-Taylor

บริวิทท์ - เทย์เลอร์ ให้ชื่อภาษาอังกฤษของ สามก๊ก ว่า Romance of the Three Kingdoms เรื่องนี้เป็นหนังสือหลักที่ “ยาขอบ” นำมาอ้างอิงควบคู่กับ สามก๊กฉบับ วณิพกของตน ผู้เขียนได้อ่านจากฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2468 มีคำนำเขียนโดยรอบ แอนดรูว์ มิลเลอร์ แห่งอินเตอร์เนชันแนล คริสเตียน ยูนิเวอร์ซิตี เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น เข้าใจว่าเป็นฉบับเดียวกันกับที่ “ยาขอบ” ได้อ่าน

หลังจากอ่านสามก๊ก ฉบับภาษาอังกฤษ เทียบกับ สามก๊ก ฉบับต่าง ๆ ของไทย เช่น สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) สามก๊ก ฉบับวณิพก ของ “ยาขอบ” สามก๊ก ฉบับนายทุน ของ พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แล้ว ก็ได้ข้อสังเกตที่น่าสนใจ 2 ข้อคือ

1. สามก๊ก ฉบับภาษาไทย มุ่งประเด็นไปที่การรบและการปกครองประเทศมากกว่าอย่างอื่น ในฉบับของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) มุ่งให้รายละเอียดด้านตำรา

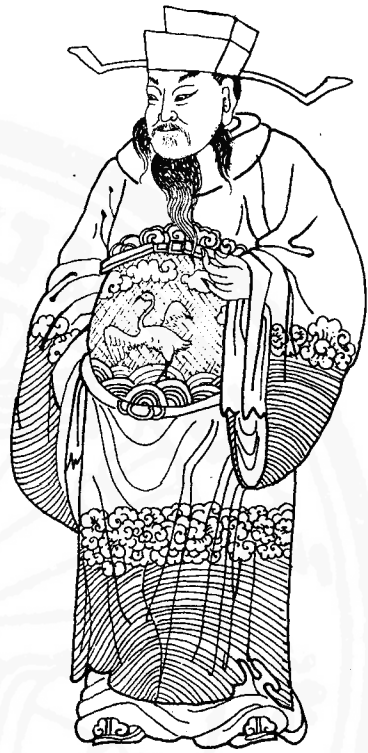
* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทับแก้ว เป็นที่รู้จักกันในนามของ

พิชัยสงครามมากกว่าสนใจตัวละคร หรือการดำเนินชีวิต ส่วน สามก๊กของ “ยาขอบ” ดึงตัวละครออกมาให้เห็นเด่นชัดเป็น คนๆ ไป อย่างโจโฉ เล่าปี่ ขงเบ้ง จิวยี่ แต่ก็มองตัวละครเหล่านี้ในแง่ของนักปกครองและนักการทหารอยู่นั่นเอง คล้ายกับ สามก๊กฉบับนายทุนของ พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เพียงแต่มองในแง่มุมแตกต่างกันออกไป ศิลปะการแต่งและอารมณ์ขันของผู้ประพันธ์เรื่องหลังสุดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โดดเด่นเฉพาะตัว

ส่วน สามก๊กฉบับภาษาอังกฤษ จิกแนวเหล่านี้ออกไปมากทีเดียว เพราะใจความใหญ่ของเรื่อง ไม่ได้อยู่ที่ การทำศึกแบ่งอาณาจักรจีนออกเป็น 3 ส่วน เรื่องนี้เป็น เนื้อหา แต่แก่นของเรื่องกลับ ไปอยู่ที่ธรรมชาติของ มนุษย์ มากกว่าตำราพิชัยสงครามและการปกครอง ประเทศ

บริวิฑท์ - เทย์เลอร์ เป็นมิชชันนารีหรือผู้เผยแพร่ศาสนาอยู่ในเมืองจิ้นมาราว 20 ปี จึงเข้าใจภาษาจีนดีพอ จะแปลเป็นภาษาอังกฤษได้และเก็บใจความเรื่องได้ถูกต้องกว่าฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) แต่เมื่ออ่านก็ยังไม่วายรู้สึกว่าเขา มองเรื่อง สามก๊ก ด้วยสายตาของนักอักษรศาสตร์ชาวตะวันตกอยู่นั่นเอง เขาจึงสนใจความรู้สึกนึกคิดและบทบาทของตัวละคร ตลอดจนศิลปะที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมมากกว่าจะมองอย่างเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ผู้เรียบเรียง สามก๊ก ขึ้นเพื่อประโยชน์ของราชการบ้านเมือง

บริวิฑท์ - เทย์เลอร์ แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์สำคัญๆ ทั้งหลายของโลกไม่ว่าการก่อสงครามหรือการสงบศึก ล้วนแล้วแต่เกิดได้และจบได้เพราะกิเลสของมนุษย์ทั้งสิ้น กลศึกใน สามก๊ก แม้ว่าพันลึงพิสดารและซับซ้อนอย่างใดก็ตาม แต่สิ่งที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่ากลศึกก็คือสมองของมนุษย์ผู้คิดและใช้กลวิธีเหล่านี้ต่อสู้กันให้รู้แพ้รู้ชนะ ตำราพิชัยสงครามนั้น ถ้าหากว่าเขาวางไว้เฉยๆ มันก็เป็นเพียงหนังสือเล่มหนึ่งเท่านั้นเอง มนุษย์ต่างหากเป็นผู้หยิบขึ้นมาใช้ มาหยั่งเชิง มาพลิกแพลงกัน ดังนั้นสิ่งมหัศจรรย์

โจโฉ

จึงอยู่ที่สติปัญญาของมนุษย์มากกว่าตัวหนังสือ

การแบ่งอาณาจักรจีนออกเป็น 3 ส่วนนั้น เกิดจากความคิดของมนุษย์เพียง 3 คน เท่านั้นเองคือโจโฉ เล่าปี่ และขงเบ้ง เสนาธิการของเล่าปี่ หรือจะว่าไม่จริง?

จริงอยู่ ความวุ่นวายของราชบัลลังก์ เริ่มต้นมานานแล้วก่อนโจโฉและเล่าปี่ปรากฏตัว แต่อาณาจักรก็ไม่ได้ถึงกับแบ่งแยกโดยเด็ดขาด เพื่อจะมาแตกเป็น 3 ส่วน ไม่มีทางปรองดองกันได้ก็เมื่อตัวละครครบ 3 ตัวนี้แสดงบทบาท

โจโฉเป็นคนกุมอำนาจสำคัญที่สุด ก็เพราะยึดการปกครองส่วนกลางได้จากพระเจ้าเหี้ยนเต้ เล่าปี่ นั้น แม้ได้รับความยกย่องในฐานะ “พระเจ้าอา” ของฮ่องเต้ก็จริง แต่กำลังรืพลก็น้อยกว่าโจโฉมาก ข้าสติปัญญาและความเฉียบขาดก็ยังเป็นรอง หากว่าไม่มีตัวจุดดเหลือขงเบ้งโผล่

จิรายุ

เข้ามาเป็นเสนานิการของเล่าปี่ได้ทันเวลาเล่าปี่ก็คงพ่ายแพ้หมดชื่อไปแล้วเมื่อครั้งโจโฉยกทัพมาตี เพราะว่าขุนกวนซึ่งเป็นเจ้าเมืองใหญ่ของอีกแคว้นก็ยกแคว้นของโจโฉอยู่มา แต่ทว่าขงเบ้งนี่เองอุตส่าห์ข้ามเรือไปยุแหย่ขุนกวนจนเปลี่ยนใจมาเข้าข้างเล่าปี่แล้วร่วมรบต่อสู้โจโฉ การแบ่งเป็น 3 แคว้นจึงเริ่มรูปรอยขึ้นเด่นชัดทีละทีในศึกใหญ่ตอนโจโฉแตกทัพเรือนี้เอง

หากไม่มีขงเบ้ง ขุนกวนก็คงไม่คิดสู้โจโฉ โจโฉก็คงปราบเล่าปี่ได้อยู่มีแล้วต่อจากนั้นแคว้นของขุนกวนจะโปรดหรือไม่ว่าจากมือโจโฉก็ยังไม่แน่ ทีนี้... คือเรื่องสามก๊กคงไม่เกิดให้เราได้อ่านกันอยู่อย่างทุกวันนี้

บริวิทย์ - เทย์เลอร์ ให้ความสำคัญธรรมชาติแห่งความยิ่งใหญ่ใฝ่สูงของมนุษย์ก็เพราะเห็นข้อนี้เขาจึงเพ่งความสนใจที่ตัวละครสำคัญแต่ละตัวมากกว่าการทำสง-

คราม การอธิบายตัวละครสำคัญแต่ละตัวบอกให้รู้ว่าบริวิทย์ - เทย์เลอร์ ทั้งในฝีมือการสร้างตัวละครของหลอกว้างมากทีเดียว เขามองเห็นความเด่นของใจโฉกับความเด่นของเล่าปี่ว่ามีคนละแบบ แต่ว่าเป็นความเด่นที่ซับซ้อนน่าทึ่งด้วยกันทั้งคู่

สำหรับใจโฉ บริวิทย์ - เทย์เลอร์ ให้คำจำกัดความว่า

“ ท่านมีความสามารถพอที่จะปกครองโลก และชั่วร้ายพอจะก่อความเดือดร้อนให้กับโลกทั้งโลกได้เช่นกัน ”

ถ้อยคำสั้น ๆ แต่กว้างนี้คือความสามารถของ “ มหาราช ” หรือผู้ครองโลกในทุกยุคทุกสมัยก็ว่าได้ บุคคลผู้มีความสามารถพอจะปกครองโลกได้นั้น เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะก่อความเดือดร้อนแสนสาหัสให้โลกได้เช่นกัน เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์ของชาติต่าง ๆ ที่มีบุคคลอย่างจีนซีฮ่องเต้ อเล็กซานเดอร์มหาราช จักรพรรดินโปเลียน หรือฮิตเลอร์ จะเห็นได้ว่ายุคสมัยที่บุคคลเหล่านี้ปกครองอำนาจอยู่ เป็นยุคสมัยที่ยิ่งใหญ่ในอำนาจแผ่ไพศาลของผู้นำเหล่านี้ แต่ว่าประเทศชาติบ้านเมืองและชีวิตประชาชนก็ต้องกลายเป็นเครื่องสังเวยความยิ่งใหญ่ของผู้นำจนนับจำนวนความพินาศไม่ได้ ใจโฉเองก็เอาชีวิตทหารไปทิ้งในสงครามเสียนับล้าน ผ่าฟันราษฎรของเมืองต่าง ๆ ตลอดจนทหารของฝ่ายตรงข้ามอีกเป็นจำนวนล้าน ตัวเองก็ดำรงชีวิตอย่างเสี่ยงอันตรายจากบุคคลทุกระดับตั้งแต่จักรพรรดิผู้พยายามจะชิงอำนาจคืน ตลอดจนจนถึงข้าศึกและราษฎรสามัญผู้คิดร้าย แต่ใจโฉก็ยังปกครองเบื้องหลังบัลลังก์อยู่ได้ มีความสามารถพอจะคลาดแคล้วอันตรายมาได้จนแพ้วตัวเองตายไปด้วยโรคประสาทเมื่ออายุ 66 ปี

คนเก่งอย่างใจโฉย่อมมีความดีอยู่ในตัวพอ ๆ กับความร้ายกาจ บริวิทย์ - เทย์เลอร์ เขียนให้เห็นว่าความดีของใจโฉคือความมีไหวพริบปฏิภาณสูง รู้จักอุปนิสัยใจคอของคน สามารถดูออกว่าคนไหนเป็นอย่างไร เป็นคนฉลาด

และรอบรู้ทางด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับการปกครอง และเป็นคนเข้มแข็งเจียบขาดตัดสินใจได้ ไม่ลังเล คุณสมบัติเหล่านี้ทำให้โจโจก้าวขึ้นสู่อำนาจได้มั่นคงกว่าขุนกวน ซึ่งกินบุญเก่าของตระกูลเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเทียบกับเล่าปี่ ผู้ซึ่งต้องอาศัยทหารเอกอย่างกวนอู เตียวหุย และจูล่ง กับพึ่งเสนานิการอย่างขงเบ้ง โจโจก็ต้องใช้สมองหนักกว่าเพราะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใคร ที่ปรึกษาและแม่ทัพนายกองล้วนอยู่ในอำนาจของโจโจโดยเด็ดขาด

ถ้าหากว่าโจโจมีแต่ความดีและความฉลาด ก็คงเหมาะสมจะเป็นผู้นำทางด้านอื่นเช่นทางวัฒนธรรมอย่าง ศาสดาทั้งหลาย ดังนั้น ความเป็นมนุษย์บุถุชนก็ทำให้ธรรมชาติเติมความบกพร่องมาให้เพื่อมิให้โจโจก้าวขึ้นถึงความเป็น “มหาบุรุษ” ได้ การมีไหวพริบปฏิภาณสูง ทำให้โจโจ กลายเป็นคนเจ้าเล่ห์เพทุบายเอาตัวรอดได้เก่ง เช่นเอาตัวรอดจากต่งโต๊ะ หรือส่งยี่เอ้งไปให้เจ้าเมืองอื่น

ฆ่า ความเฉลียวฉลาดรู้เท่าทันคนทำให้โจโจมีความระแวงริษยาคนได้เสมอ ไม่ยอมให้ใครฉลาดไปกว่าตน จนถึงกับสั่งประหารเอียวลิ้วที่ปรึกษาเมื่อเห็นว่าเฉลียวฉลาดเกินจำเป็น ด้วยเหตุนี้โจโจจึงโดดเดี่ยวไม่มีมิตรสหายเหมือนผู้ยิ่งใหญ่อีกมากที่พบว่ายังอยู่ในที่สูงเท่าใดก็ยิ่งว่าเหว่มากเท่านั้น

เล่าปี่เป็นผู้นำคนละแบบกับโจโจ สิ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้เล่าปี่ขาดอยู่มาก ทำให้ก้าวขึ้นสู่อำนาจได้ยากเอาการ บัรริวท์ - เทย์เลอร์ เองก็มิได้เห็นว่าเล่าปี่ยิ่งใหญ่ จึงแนะนำเล่าปี่ไว้อย่างธรรมดาว่าเล่าปี่ไม่ใช่คนปราชญ์ แต่ว่าเป็นคนสุขุม และรู้จักผูกมิตร แต่สิ่งที่น่าอัศจรรย์ก็คือคุณสมบัติข้อใดที่โจโจมี เล่าปี่ก็ขาด และคุณสมบัติที่โจโจขาด เล่าปี่ก็มี เพราะว่าเล่าปี่เป็นคนสุขุมนุ่มนวล ไม่เคยอวดโอ้ว่าตัวเองฉลาด แต่ว่าเป็นคนยอมรับความสามารถของผู้อื่นและมีน้ำใจเป็นมิตรอย่างสม่ำเสมอ คนที่อยู่ใกล้

1. กวนอู
2. เล่าปี่
3. เตียวหุย

เล่าปีไม่รู้ลึกว่าเล่าปีเก่ง แต่พากันรู้สึกว่าเป็นคนดี ด้วยความดีนี้เองจึงผูกใจกันรบอย่างกวนอู เตียวหุย และจูหลิง ได้สนิท ตลอดจนสยบความปรีดองปราดของขงเบ้งไว้ได้ จนวาระสุดท้ายของคนทั้งสอง ขงเบ้งผู้ฉลาดปราดเปรื่อง ไม่ได้รู้สึกเลยว่าตลอดเวลาที่ตราตรึงทำให้เล่าปีนั้น ตัวเองเป็นฝ่ายเสียสละทุกอย่างตั้งแต่ความสุขสงบ ไปจนกระทั่งชีวิต

เล่าปีตัวจริงในประวัติศาสตร์เป็นคนที่นิสัยอย่างไร ไม่มีใครยืนยันได้ และไม่ได้เป็นที่จดจำประทับใจเหมือนเล่าปีใน สามก๊ก เมื่อนึกถึงเล่าปี ผู้อ่านทั้งจีน ไทย (และชาติอื่น ๆ) ย่อมมองเห็นว่าเป็นตัวละครฝ่ายดีเสียเป็นส่วนใหญ่ มีความสุภาพอ่อนโยน สุขุมไม่วู่วามและรู้จักซ่อนอารมณ์ไว้ได้อย่างดี ดังที่ “ ยายชอบ ” ให้สมญานามว่า “ เล่าปีผู้พนมมือให้แก่ชนทุกชั้น ”

มิลเลอร์ผู้เขียนคำนำใน สามก๊กฉบับภาษาอังกฤษ ตั้งข้อสังเกตเช่นเดียวกับศาสตราจารย์ทามาโก โอทากาวา ผู้แปล สามก๊ก เป็นภาษาญี่ปุ่นว่า ดูตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แทบไม่มีข้อใดเลยที่แสดงว่าเล่าปีตัวจริงได้กระทำพฤติกรรมใดจนสมควรจะได้รับการยกย่องเท่าเล่าปีในนิยาย นักประวัติศาสตร์จีนอีกผู้หนึ่งคือเจิน-โจวถึงกับแสดงความคิดเห็นว่า ความแตกต่างระหว่างเล่าปีกับโจโฉมีอยู่ประการเดียวคือเล่าปีใช้กลอุบายในการสงครามได้ไม่เก่งเท่าโจโฉเท่านั้นเอง

น่าสงสัยว่าบริวิทธ์-เทย์เลอร์ รู้สึกเช่นนี้ด้วยหรือเปล่า ภาพของเล่าปี สามก๊กฉบับภาษาอังกฤษ จึงค่อนข้างจืดชืด ไม่มีชีวิตชีวาเหมือนขงเบ้ง บริวิทธ์-เทย์เลอร์ มิได้สรรเสริญความดีเด่นของเล่าปีอย่างเต็มปากนัก แม้ดำเนินรอยตามหลอกวานจงในด้านแสดงให้เห็นว่าเล่าปีเป็นฝ่าย “ ธรรมะ ” ผิดกับโจโฉ แต่เมื่อถึงตอนแนะนำอุปนิสัยใจคอของเล่าปีก็บอกเพียงว่า

“ บุรุษผู้นี้มีไข่นักปราชญ์ และมีได้ไฟใจศึกษาดำรับตำราชั้นสูง แต่ว่าเขาเป็นผู้มีใจคอกว้างขวาง มีน้ำใจต่อผู้อื่น เป็นคนพุดน้อย ชอบอารมณ์ไว้ได้ทำที่สงบเยือกเย็น

เขาเป็นผู้ใฝ่สูงและได้ผูกมิตรกับบุคคลผู้มีฝีมือเป็นจำนวนมาก ”

การที่จะดูว่านักประพันธ์ชอบตัวละครตัวไหนของตน สังเกตได้จากการสร้างตัวละครตัวนั้นให้มีชีวิตชีวา จับใจคนอ่านได้แค่ไหน ไม่ได้ชอบแบบเดียวกับคนอ่านโดยมากชอบ คือมักจะชอบพระเอกนางเอกหรือชอบคนดีและเกลียดคนเลว นักประพันธ์เป็นจำนวนมากชอบตัวละครฝ่ายร้าย เพราะบรรเลงสีสันได้ฉูดฉาดกว่า จากข้อนี้มิลเลอร์ตั้งข้อสังเกตว่าหลอกวานจงอาจจะชอบโจโฉมากกว่าเขากล้าแสดงออกมาตรง ๆ ก็คือมิลเลอร์เห็นว่าโจโฉดู “ ลึก ” มีสีสันจับตาจับใจมากกว่าตัวละครฝ่าย “ ธรรมะ ” นั่นเอง ถ้าหากว่ามิลเลอร์ตั้งข้อสังเกตนี้จากการอ่านฉบับแปลของบริวิทธ์-เทย์เลอร์ ก็น่าคิดว่า บริวิทธ์-เทย์เลอร์เองอาจไม่ได้ชื่นชมเล่าปีเท่าไร คืออาจจะไม่เชื่อว่าเป็นคนดีจริงอย่างหนึ่ง และอย่างที่สองก็คือความเป็นคนดีตามที่หลอกวานจงสร้างไว้ให้นั้น ทำให้เล่าปีดูขาดความลึกและซับซ้อนแบบโจโฉ นอกจากนี้ บริวิทธ์-เทย์เลอร์ก็อาจจะมองเห็นเหมือนกันว่า เล่าปีเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูงไม่ผิดอะไรกับโจโฉ แต่ว่าสร้างความสุขุมและภาพลักษณ์ของคนดีพรางเอาไว้ ขณะโจโฉใช้ความมีชั้นเชิงและความแข็งแกร่งเป็นพลังอำนาจ เล่าปีก็ใช้ความอ่อนน้อมและสงบนิ่งเป็นพลังทางฝ่ายตน จะว่าไปแล้ว ถ้ามองในแง่ว่าต่างฝ่ายต่างมีวิธีการของตนเองในการก้าวไปสู่ชัยชนะวิธีหนึ่งก็ดูไม่บริสุทธิ์ไปกว่าอีกวิธีหนึ่งเลย ขึ้นอยู่กับว่าใครถนัดและเหมาะสมจะใช้วิธีไหนมากกว่ากันเท่านั้น

การชิงความเป็นใหญ่ระหว่างโจโฉกับเล่าปีย่อมขาดรสชาติไปมากถ้าหากว่าไม่มีขงเบ้ง (หรือบริวิทธ์-เทย์เลอร์ เรียกว่าจูกัดเหลียง) เข้ามาเป็นกำลังสำคัญ บทความนี้จะไม่กล่าวถึงขงเบ้งตัวจริงในประวัติศาสตร์ว่าเป็นคนเก่งหรือไม่เก่ง ดีหรือไม่ดี แต่จะกล่าวถึงขงเบ้งในวรรณคดีผู้แม้เป็นเพียงตัวหนังสือ แต่ก็โดดเด่นจนรู้สึกว่ามีสัมผัสได้ราวมนุษย์จริง ๆ และยังน่าศึกษาให้รู้ถึงแก่นแท้ยิ่งเสียกว่าคนจริง ๆ อีกมากมายเสียอีก

การสร้างตัวละครขงเบ้ง ต้องอาศัยฝีมือซับซ้อนกว่าการสร้างโจโฉ เพราะขงเบ้งเป็นตัวละครที่กำกวมอยู่ระหว่างสิ่งตรงข้ามสองอย่างโดยตลอด กล่าวคือเป็นส่วนผสมผสานกันระหว่างสิ่งเหนือธรรมชาติกับความสมจริง ความลึกกลับเกินเหตุผลแบบตะวันออกและความกระจ่างแจ้งมีเหตุผลแบบตะวันตก คงจะเป็นเพราะข้อหลังสุดนี้เองที่ทำให้ บัรริทท์ - เทย์เลอร์ ดูจะชอบขงเบ้งอยู่มาก

ถ้าหากว่าเราย้อนกลับไปถึงความเชื่อดั้งเดิมในวรรณคดีจีน คงจะเห็นว่าคนจีนก็ไม่ได้ต่างจากชนชาติตะวันออกชาติอื่น ๆ เลยในด้านมองเรื่องเหนือธรรมชาติว่าเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นไปได้เช่นเดียวกับธรรมชาติ เช่นการสร้างโลก กำเนิดของสวรรค์และมนุษย์ หรือฮ่องเต้ในยุคต้น ๆ แต่ละองค์ครองราชย์กันมานับพัน ๆ ปี วรรณคดีเรื่อง ไคเก็ก จะบรรยายถึงสิ่งเหล่านี้อย่างไม่เห็นเป็นเรื่องแปลกประหลาดอัศจรรย์อะไรเลย แม้แต่ในนิทานชาวบ้านหรือวรรณกรรมจีนรุ่นหลัง ๆ ที่คนไทยเองคุ้นเคย เราก็ยังเห็นเง็กเซียนฮ่องเต้ เทวดาไท่โป๊ะกิมแซเซียนต่าง ๆ ล้วนปะปนอยู่ในบทบาทและชีวิตของมนุษย์เหมือนแยกกันไม่ออก ทำนองเดียวกับพระอินทร์มักจะลงมาเกี่ยวข้องกับอยู่เป็นประจำในวรรณคดีไทย

ส่วนหนึ่งของการสร้างขงเบ้งผู้ยิ่งใหญ่แห่งเทือกเขามังกรกลับเกิดจากวัฒนธรรมเหนือธรรมชาติในวรรณคดีจีนทำนองนี้ ขงเบ้งเรียกลมพายุได้ ประกอบพิธีอาถรรพ์มีให้ดาวประจำตัวของตนตกลงจากฟ้าเมื่อตัวเองจะถึงที่ตายได้ เมื่อตายแล้วก็ยังสำแดงฤทธิ์เป็นเทพารักษ์พิทักษ์ด่านอาณาจักรของเจ้านายตนได้ บัรริทท์ - เทย์เลอร์ จึงเรียกขงเบ้งว่า “ ผู้วิเศษ ”

แต่ความวิเศษเหล่านี้มิได้ทำให้ขงเบ้ง “ พิเศษ ” จนเป็นที่ยอมรับมาจนทุกวันนี้เลย

ตรงกันข้าม หากแต่เพียงแต่คาถาอาคม ขงเบ้งก็คงไม่ผิดอะไรกับเซียนผู้วิเศษในนิทานชาวบ้านหรือหนังกำลังภายในซึ่งมีนับร้อยนับพันเรื่อง ความพิเศษอันแท้จริงของขงเบ้ง กลับไปปรากฏอยู่ในส่วนสมจริงของ

ความเป็นสามัญชน ได้แก่สติปัญญาในการสงครามและการเมือง การหยั่งรู้ใจศัตรูอย่างทะลุปรุโปร่ง และความซื่อสัตย์จริงใจต่อเจ้านายและมิตรของตน สิ่งเหล่านี้ต่างหากเป็นความมหัศจรรย์อย่างแท้จริง และคนอ่าน สามก๊ก ทุกยุคทุกสมัยมักเห็นพ้องกันว่าส่วนที่เป็นสามัญของขงเบ้งนี้แหละที่หามนุษย์คนใดเป็นได้ยากที่สุด

เมื่อมองลึกลงไปในชีวิตของขงเบ้ง เราอาจจะพบข้อขัดแย้งตรงกันข้ามอยู่ในชีวิตอีกหลายข้อนัก ขงเบ้งเป็นคนรักสันโดษ เห็นได้จากการใช้ชีวิตง่าย ๆ เรียบ ๆ ตั้งแต่วัยหนุ่มจนบั้นปลายชีวิต แต่พรสวรรค์ในตัวก็ปรากฏขงเบ้งจากความสงบไปสู่สงครามจนถึงวันตายกลางสนามรบ จนทำให้ไม่แน่ใจว่าสติปัญญาเยี่ยมยอดของมนุษย์บางคนนั้นเรียกได้ว่าเป็นบุญวาสนาหรือว่าเวรกรรมอย่างมหันต์กันแน่

สุมาเต็กโซผู้ปราดเปรื่องแต่ว่าไม่มีบทบาทมากนักใน สามก๊ก เพราะถอยห่างออกไปไม่ยอม “ ร้อนวิชา ” อย่างขงเบ้ง ได้พูดถึงขงเบ้งเมื่อคราวจะต้องลงจากเทือกเขามังกรกลับไปเป็นเสนาธิการให้เล่าปี่ว่า

Though the “ Sleeping Dragon ” has found his lord, he has not been born at the right time. It is a pity ”

(แม้ว่า “ มังกรหลับ ” (หมายถึงขงเบ้ง) ได้พบเจ้านายของเขาแล้วก็จริง น่าเสียดายที่เขาเป็นคนอาภัพ)

ประโยคที่ว่า He has not been born at the right time ยากขอแปลว่า ‘ เล่าปี่เป็นคนอาภัพ ’ สำนวนนี้ผู้เขียนคิดว่าถูกต้องมากกว่าจะแปลว่า “ เกิดมาในเวลาถูกซ์ไม่งามยามไม่ดี ” อย่างที่ยากขอกล่าวไว้ในตอนแรกแล้วมาแก้ในตอนหลัง “ เกิดผิดเวลา ” หมายถึงเกิดผิดยุคสมัย เราอาจจะเห็นได้ว่าคนอย่างแวนโก๊ะก็ติดลบตลอดยี่สิบปี โมสาร์ทก็ดี ถ้าเกิดมาในสมัยนี้คงจะดังและรวยไม่รู้เรื่องไปแล้ว ไม่ใช่มาดังเอาตอนตายไปก่อน เพราะฉะนั้นคนเกิดผิดยุคผิดสมัยก็คือคนอาภัพนั่นเอง แต่ผู้เขียนยังสงสัยว่าประโยคนี้หมายถึงเล่าปี่หรือขงเบ้งกัน

ขงเบ้ง

แน่ คำว่า he ในที่นี้ไม่ชัดเจนนักว่าสุมาเต็กโชสงสารใคร จะว่าไปแล้วขงเบ้งได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจให้เล่าปี่อย่างสุดชีวิต แต่ก็ทำได้เพียงแค่เฉือนอาณาจักรจีนไปเพียง 1 ใน 3 ซ้ำราชวงศ์ของพระเจ้าเล่าปี่นั้นก็หาได้ยืนยาวคุ่มหนึ่ของขงเบ้งแต่อย่างใดไม่ พอขงเบ้งตาย เรียกได้ว่าบัลลังก์ล้มครืนไม่มีใครคว้าได้อีก ถ้าหากว่าขงเบ้งไปเกิดในยุคสมัยอื่นเช่นยุคเดียวกับพระเจ้าฮั่นโกโจหรือเล่าปี่ (ดูรายละเอียดในเรื่อง ไซฮั่น) ก็คงจะสร้างผลงานได้ยิ่งใหญ่ได้ไม่แพ้เดิยวเหลือยผู้ร่วมสถาปนาราชวงศ์ฮั่นจนยังยืนได้ถึง 215 ปี

ถ้ามองในแง่นี้ ขงเบ้งออกจะอาภัพกว่าเล่าปี่ เพราะว่าขงเบ้งทะนุบำรุงจนเล่าปี่ได้เป็นกษัตริย์ นับว่าเล่าปี่ไม่อาภัพ ขงเบ้งเองกลับพ่ายแพ้ชะตากรรมไม่อาจเอาชนะสุมาอี้ได้ทั้งที่ช่วยชนะอยู่แค่สิบ ฟาดินกำหนดเวลา

ให้ขงเบ้งตายเสียก่อนจะได้ชัยชนะเป็นครั้งสุดท้าย นับว่าขงเบ้งผู้วิเศษก็ต้องพบจุดจบอย่างมนุษย์ปุถุชนทั้งหลาย คือไม่พ้นการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และในเวลาทีตัวเองไม่อาจเลือกได้ด้วย ความตายของขงเบ้งนับเป็นความสะเทือนใจอีกประการหนึ่งของผู้วิเศษที่ต้องประสบชะตากรรมเยี่ยงสามัญชนทั้งปวง

นำคิดอีกข้อหนึ่งว่า เล่าปี่กับขงเบ้งน่าจะมีความขัดแย้งกันอยู่ในความเป็นจริงบ้าง ทั้งทีในเรื่องทั้งคู่ไม่เคยขัดแย้งกันเลย มีแต่ความกลมเกลียวกันโดยตลอด หากกลับไปก่อความขัดแย้งในใจข้อหนึ่งให้คนอ่านว่า เอาเข้าจริงแล้ว ใครกันแน่ฉลาดกว่ากัน เล่าปี่หรือขงเบ้ง ?

ขงเบ้งเป็นผู้หยั่งรู้ดินฟ้าหาสมุทร แต่ขงเบ้งหยั่งถึงใจเล่าปี่หรือเปล่า ?

คนอย่างเล่าปี่ลงทุนไปหาขงเบ้งคุกเข่าเมื่อยหมัก ๆ อยู่ครั้งเดียว แต่เอาชนะใจขงเบ้งได้ตลอดชีวิต สิ่งนี้นับเป็นความดีของเล่าปี่ หรือว่าเล่าปี่เองมีพรสวรรค์อีกประการหนึ่งเหนือกว่าขงเบ้ง คือพรสวรรค์ในการผูกใจคน ไกล่ลิดให้ภักดีไปจนตาย โดยเล่าปี่ไม่ต้องบวกสติปัญญาหรือความรอบรู้เข้าไปก็อาจเป็นผู้เหนือกว่าได้ ยิ่งมองย้อนนี้ คนอาภัพน่าจะเป็นขงเบ้งมากกว่าเล่าปี่ และเป็นข้อคิดได้ต่อไปเหมือนกันว่า ใครอยากจะเป็นขงเบ้งก็เห็นจะได้ดีสู้คนอยากจะเป็นเล่าปี่หรือใจโจโฉไม่ได้เสียละมัง ?

ตัวละครทั้ง 3 ตัวนี้ ถ้ามองอย่างผิวเผินจะเห็นว่าดูได้ไม่ยาก โจโฉเป็นคนฉลาดแกมโกง เล่าปี่เป็นคนดีและอ่อนน้อม ขงเบ้งเป็นคนฉลาดและรอบรู้ แต่ถ้าอ่านโดยละเอียดในฉบับภาษาอังกฤษจะกลับเห็นว่าซับซ้อน จนไม่รู้ว่ใครฉลาดใครโง่ ใครดีหรือใครชั่วกันแน่

บริวิทย์ - เทย์เลอร์ สนใจตัวละครทั้ง 3 คนนี้มาก เพราะเห็นว่มีความสมจริงจนใกล้เคียงกับตัวละครในวรรณคดีเอกหลาย ๆ เรื่องของตะวันตก เขาจึงติดตามพฤติกรรมของตัวละครทั้งสามอย่างใกล้ชิด เน้นนิสัยใจคอออกมาให้เห็นชัดเจนว่ สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เมื่ออ่าน คนอ่านอาจเกิดความรู้สึกว่แท้จริง

แล้วโจโจ เล่าปี และขงเบ้งไม่ได้อยู่ห่างไกลตัวเราเท่าไร ถ้าเปลี่ยนชื่อ ถอดชุดจีนออก ก็อาจจะเดินกันอยู่ในยุคนี้ สมัยนี้กันครบคนเสียด้วยซ้ำ ขึ้นอยู่กับว่าเราสังเกตเห็น หรือเปล่าเท่านั้นเอง

2. บริวิทย์ - เทย์เลอร์มอง สามก๊ก ด้วยสายตานักอักษรศาสตร์ จึงสนใจศิลปะของภาษามากกว่าคำมึงถึง การพิชัยสงครามเช่นเจ้าพระยาพระคลัง (หน) นอกจากนี้ ยังสนใจความเป็นมนุษย์ของตัวละคร การเรียบเรียงตามแบบของเขาช่วยให้ “ยาขอบ” สามารถดึงแต่ละตัวออกมาได้โดดเด่นใน สามก๊กฉบับวณิชพิภ ส่วนทางด้านศิลปะ ยาขอบไม่ได้ถ่ายทอดมาโดยละเอียด คงยกมาเฉพาะบางตอนที่เห็นว่าไพเราะ ตามที่บริวิทย์ - เทย์เลอร์ ได้แต่ง บทกลอนคันเอาไว้เป็นตอน ๆ สลับการบรรยายเรื่อง บทกลอนเหล่านี้มีหลายประเภท มีทั้งการพรรณนาธรรมชาติ พรรณนาเรื่องราว บทเพลง บทกวีที่ตัวละครแต่ง ฯลฯ จะขอยกมาเพียงบางตอน เช่นตอนเล่าปีทรงมานกายไปหาขงเบ้งหลายครั้งก็ไม่สำเร็จ ทำให้กวนอุกับเตียวหุยเดือดดาลว่าขงเบ้งเล่นตัว ไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง น่าจะให้ทหารจับมัดลากตัวมาหาเสียก็หมดเรื่อง บริวิทย์ - เทย์เลอร์สรุปด้วยบทกลอนสั้น ๆ ว่า

*The sage and the fighting man never agree
A warrior despises humility.*

(นักปราชญ์และนักรบนั้นย่อม ไม่อาจลงรอยกัน ได้

นักรบย่อมชังการถูกสบประมาท)

เพราะอะไร ? ก็เพราะว่านักปราชญ์ (หรือสมัยนี้อาจเรียกให้ทันสมัยว่านักวิชาการ) ผู้มีสติปัญญาความรู้นักชอบลองคิดคนเพื่อทดสอบสติปัญญาความสามารถ ส่วนนักรบไม่นิยมการเล่นชั้นเล่นเชิง แต่ว่าถือศักดิ์ศรีเป็นใหญ่ ดังนั้นจึงไม่ชอบอดทนกับการลองดีแบบนี้ กวนอุกับเตียวหุยไม่รู้ฤทธิ์ขงเบ้งผิดกับเล่าปี่ซึ่งเข้าใจขงเบ้งได้ดีกว่าเล่าปี่จึงเป็นฝ่ายได้ตัวขงเบ้งไปเป็นกำลังสำคัญ ส่วนกวนอุและเตียวหุยก็ต้องยอมรับนับถือขงเบ้งไม่กล้ากำแหงด้วย

อีก

ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือบริวิทย์ - เทย์เลอร์ ให้ความสำคัญกับโจสิดมากกว่าที่ปรากฏใน สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) จนถึงกับตั้งชื่อเอาไว้เป็นตอนหนึ่ง ให้ชื่อว่า A Cruel Brother; A Poem

โจสิดเป็นลูกชายของโจโจ มีชื่อเสียงในฐานะกวี เมื่อโจโจตายโจสิดลูกชายคนโตขึ้นครองอำนาจแทนก็คิดจะทำจันต๋องชาย สามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เย้ยถึงโจสิดเอาไว้ผิดหน้อยในตอนนั้นว่า โจสิดกำหนดให้โจสิดแต่งบทกวีขึ้นบทหนึ่งกล่าวถึงพี่น้อง แต่ห้ามใช้คำว่าพี่น้อง โจสิดก็เดินไปเจ็ดก้าวแล้วแต่งว่า

“ คั้วถั่วเอากิ่งถั่วมาเป็นพินใส่ไฟ เมล็ดถั่วในกะทะจะไหม้ก็เพราะกิ่งถั่วตันรากอันเดียวกันนั่นเอง เหตุใดจึงเร่งไฟเผาให้หนักนัก ”

โจสิดได้ฟังก็สำนึกได้ว่าพี่น้องไม่ควรฆ่าฟันกันเอง เกิดความสลดใจจนน้ำตาตก โจสิดจึงรอดตายได้เพราะบทกวีนี้เอง

แต่ในฉบับภาษาอังกฤษ โจสิดให้โจสิดแต่งถึง 2 บทด้วยกัน ไม่ใช่บทเดียวอย่างในฉบับภาษาไทย โจสิดให้โจสิดดูรูปวาดวักระทิงสองตัวติดกันข้างกำแพง ตัวหนึ่งเป็นฝ่ายแพ้ล้มลงตาย แล้วให้โจสิดแต่งบทกวีอธิบายภาพ โดยห้ามใช้คำว่า “ วักระทิง ” “ ต่อสู้ ” “ ตีนกำแพง ” “ ล้มลง ” และ “ ตาย ” โจสิดก็เก่งพอจะแต่งเสียงถ้อยคำเหล่านั้นจนสำเร็จ

แปลอย่างกระท่อนกระแท่นได้ความว่า

“ เหยื่อของคนฆ่าเนื้อ ร้องมอ ๆ เดินมาประจันหน้ากัน

ต่างฝ่ายต่างมีเขาโง้งนอน ต่างแข็งแกร่งทัดเทียมกัน

พบกันใกล้เนินสูง ต่างทรงพลัง

เดินเลี้ยวคูเมืองที่ขุดไว้

มาพบกัน ลู่กันไม่นาน

ตัวหนึ่งทอดกายไขก่เลือดลงแน่นิ่ง ไม่ดิ้งไหว

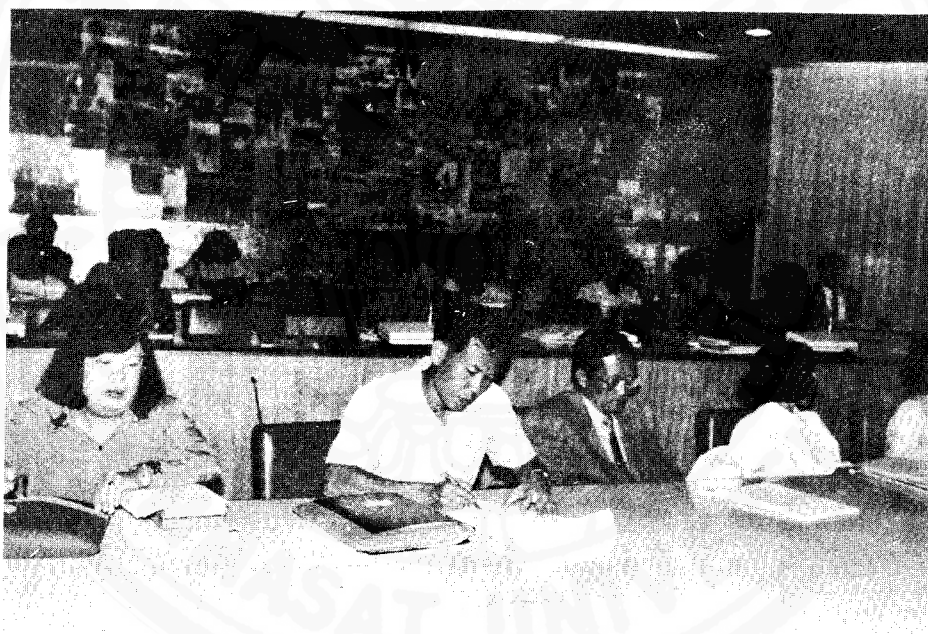
มิใช่ว่าพลกำลังไม่ทัดเทียม

หากแต่ว่าตัวหนึ่ง มีอาจแสดงพลังได้เท่าอีก
ตัวหนึ่งเท่านั้น ”

สำนวนแปลของ บริวิทย์- เทย์เลอร์ ไม่ได้มุ่งให้เป็น
แบบภาษาอังกฤษมาตรฐาน แต่พยายามให้ได้กลิ่นอาย
ของจีนอยู่มาก จึงคล้ายกับภาษาอังกฤษที่ใช้พากย์หรือ
บรรยายหนังจีนเพียงแต่ยากกว่าเท่านั้น ถึงกระนั้นก็น่า
ชมเชยความอุตสาหะของผู้แปล ซึ่งรักษาเนื้อหาและราย-

ละเอียดเอาไว้ได้เต็มความสามารถ ทำให้คนอ่านมองเห็น
ภาพของ สามก๊ก เด่นออกมาได้โดยไม่เสียโอกาสเพราะ
ขาดความรู้ภาษาจีน

ข้อนี้พอจะพิสูจน์ได้ว่า วรรณกรรมเอกของชาติหนึ่ง
ย่อมมีความเป็นสากลอยู่ในตัว เมื่อตัดเรื่องเชื้อชาติและยุค
สมัยออกไป ตัวละครและเหตุการณ์ใน สามก๊ก ก็ยัง
นับว่าทันสมัยอยู่ไม่น้อย ยังเข้าใจและยังสัมผัสได้จน
กระทั่งถึงปัจจุบันนี้

วารสารไทย - ญี่ปุ่นศึกษา

สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

วารสารไทย - ญี่ปุ่นศึกษา เป็นวารสารวิชาการของสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับญี่ปุ่นและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างไทย และญี่ปุ่น ขณะนี้ได้ดำเนินการจัดพิมพ์มาเป็นปีที่ 6 แล้ว ฉบับที่ยังคงมีจำหน่ายคือ

ปีที่ 5 ฉบับที่ 18 (เม.ย. 31)	การเมืองและความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น
ปีที่ 5 ฉบับที่ 19 (ส.ค. 31)	Japanese Economic Development And Thailand - Japan Relations
ปีที่ 5 ฉบับที่ 20 (ธ.ค. 31)	สื่อสารมวลชนญี่ปุ่น
ปีที่ 6 ฉบับที่ 21 (เม.ย. 32)	สตรีในสังคมญี่ปุ่น
ปีที่ 6 ฉบับที่ 22 (ส.ค. 32)	พบกับทูตญี่ปุ่นคนใหม่ประจำประเทศไทย
ปีที่ 6 ฉบับที่ 23 (ธ.ค. 32)	Japanese Politics and Culture

สั่งซื้อที่ : สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่านที่มีบทความหรือกำลังเขียนบทความวิชาการเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่น หรือญี่ปุ่นศึกษา ขอเชิญท่านส่งบทความมาให้กองบรรณาธิการพิจารณา หากบทความของท่านที่ได้รับการตีพิมพ์ จะมีค่าสมนาคุณพอสมควร กรุณาส่งบทความถึงบรรณาธิการวารสารไทย - ญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กทม. 10200 โทร. 2229644 หรือ 5160040 - 2

หลักเกณฑ์การพิจารณาบทความ

1. บทความทางวิชาการ บทวิจารณ์ ความคิดเห็นเกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษา มีความยาวเหมาะสมกับเนื้อหา แต่ไม่เกิน 30 หน้ากระดาษพิมพ์ดีดสั้น (เอ 4) รวมทั้งรูปและตาราง บทความละไม่เกิน 1,500 บาท
2. การอ้างอิงและเชิงอรรถ ควรรวมไว้ท้ายสุดของบทความ
3. ตาราง รูปภาพ กราฟ ควรเป็นต้นฉบับที่ชัดเจน หากมีภาพประกอบควรเป็นภาพถ่ายที่ชัดเจนที่สุด
4. ต้นฉบับควรเป็นพิมพ์ดีดทุกหน้า กรุณาตรวจตราเว้นวรรค ย่อหน้าให้ชัดเจน ถ้าเป็นต้นฉบับลายมือทาง นก. อาจพิจารณาหักค่าพิมพ์จากค่าเรื่อง
5. ถ้าบทความได้เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาก่อน ควรแจ้ง วัน เดือน ปี และชื่อวารสารหรือสิ่งตีพิมพ์ที่เคยลงพิมพ์เพื่อประกอบการพิจารณา
6. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิในการแก้ไขตกแต่งต้นฉบับในด้านภาษา ตัวสะกดการันต์ เพื่อให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทย
7. กอง นก. จะไม่ส่งต้นฉบับคืนไปยังผู้เขียน ดังนั้นโปรดเก็บต้นฉบับไว้อีกหนึ่งชุดหนึ่งด้วย